

KIRGIZİSTAN'DA TÜRK GİRİŞİMCİLERİN PROFİLİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Araő. Gör. Uğur ÜNAL

Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi İletişim Fakültesi Bişkek-Kırgızistan
unalugur09@gmail.com

Yrd. Doç. Dr. Seyil NAJİMUDİNOVA

Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi İİBF, İşletme Bölümü, Bişkek-Kırgızistan
seyil.najimudinova@manas.edu.kg

Doç. Dr. Tuncer ÖZDİL

Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Manisa Türkiye
tozdil12@hotmail.com

Öz

Dünya'da 1980'lerden itibaren başlayan küresel politikalarla birlikte uluslararası sermaye transferlerine koşut olarak yabancı sermaye yatırımlarında da gözle görülür hareketler söz konusudur. Ülke ekonomilerinin gelişiminde ve kalkınmasında itici bir güç rolünde olan yabancı sermaye yatırımları aynı zamanda ülkede gerek istihdam artışında gerek teknolojik kalkınmada gerek ise gelişmekte olan ülkelerin gelişmiş ülkeler ile olan ilişkisi bağlamında da vazgeçilmez bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu durumlar aynı zamanda merkezi ekonomilerin çözülmeye başladığı 1990'lı yıllar ve sonrasında serbest piyasa ekonomisine geçiş süreci yaşayan Kırgızistan için de geçerlidir. Ve bu anlamda son dönemlerde Kırgızistan'da oldukça önemli gelişmeler yaşanmakta olduğu da görülmektedir. Öyle ki, ülkenin demokrasiye ve kapitalizme aynı anda girmesi, yönetimini anayasal sisteme dayandırması ve bölgede siyasal anlamda da en istikrarlı hukuk devleti olma yolunda ilerliyor olması dikkat çekicidir. Dolayısıyla bu değişimlerin Kırgızistan'a yabancı sermayenin girişine hız kazandırması açısından son derece etkili olduğunu belirtmek gerekmektedir.

Bu bağlamda çalışmada Kırgızistan'da yabancı sermayedar olarak Türk girişimcilerin ekonomik profili çıkarılacak ve Kırgızistan'da faaliyet gösteren girişimcilerin ülkede ekonomik sorunların yanı sıra, bu sorunları tetikleyen hangi sosyo-kültürel ve siyasal sorunlarla karşılaşmakta oldukları üzerinde durulacaktır. Bu araştırma Kırgızistan'da yatırımların büyük çoğunluğunun yapıldığı başkent Bişkek'te niceliksel yöntemle dayalı olarak, Kırgızistan Türkiye İş Adamları Derneği (KİTİAD)'nin veri tabanındaki Türk girişimciler ile yapılacak anket çalışmasıyla yürütülmüştür. Sonuçta daha çok 11-50 aralığında kişi istihdam eden; tekstil, inşaat ve gıda sektörlerinde aktif olan; Kırgızistan'da en az 6 ve en fazla 15 yıldır yaşamakta olan; daha çok ithalat yapan küçük işletmeleri çalıştıran daha çok 30-50 yaşındaki evli erkek girişimci profili oluşmaktadır. Katılımcılar, söz konusu ülkede girişimciliğin itibar gördüğünü, ülkenin yabancı girişimciler için çok önemli bir potansiyele sahip olduğunu ve Kırgızistan'da geleceğe yönelik yatırım planları düşündüklerini ifade etmişlerdir. Bunun yanında Katılımcılar, yetmiş, kaliteli insan gücü eksikliği, can ve mal güvenliği, siyasi ve ekonomik istikrarsızlık, firma kurarken bürokratik engeller, hukuki sistemdeki aksaklıklar gibi problemleri belirtmişlerdir.

Anahtar Kelimeler: Küreselleşme, Girişimcilik, Girişimci Profili, Kırgızistan Ekonomisi

STUDY ON TURKISH ENTREPRENEURS PROFILE IN KYRGYZSTAN

Abstract

In the parallel with the global policies on international capital transfers since the 1980s it is possible to remark an obvious performance in a foreign investment. The role of foreign capital investments as a driving force in the development and growth of national economies appears to be an indispensable factor both in increasing of employment and technological development; and in the context of relationship of emerging countries with the developed countries.

Concurrently these conditions are applicable to Kyrgyzstan where central economy was disintegrated in 1990s and there were first attempts of transition to free market economy. In recent times it is possible to witness very important developments in Kyrgyzstan. Indeed, it is noteworthy the fact of entering to democracy and capitalism at the same time, basing a governance upon the constitutional system of law and moving forwards as the most politically stable state in the region. Therefore, these changes have a great importance in terms of giving impetus to the entrance of foreign capital in Kyrgyzstan.

In this context, this study aims to profile the economic face of Turkish entrepreneurs in Kyrgyzstan as a foreign investor and to underline mainly economic and other socio-cultural and political issues faced in Kyrgyzstan. This study is based on quantitative method of research and carried out in Bishkek where a great part of foreign entrepreneurs is accumulated. A data for this research was collected from questionnaire forms dispatched to registered firms in Kyrgyz – Turkish Businessmen Association (KITIAD) in Bishkek.

As a result the profile Turkish entrepreneurs points on entrepreneur: having 11-50 employees; more occupied in textile, construction and food sectors; living in Kyrgyzstan minimum of 6 and a maximum of 15 years; running more small business; 30-50 years old male married entrepreneur. Respondents have supposed that the entrepreneurship has positive reputation in society; they believed Kyrgyzstan has very significant potential for foreign investments and stated they consider the investment plans for the future in Kyrgyzstan. Besides, respondents underlined the issues related to well-trained and qualified manpower, lack of life and property security, political and economic instability, few bureaucratic obstacles for startups.

Keywords: Globalization, Entrepreneurship, Entrepreneurs Profile, Kyrgyzstan Economy

Giriş

II. Dünya Savaşı sonrasında geliştirilmiş refah devleti modelinin iflası sonucunda, 1970'lerde ortaya çıkan büyük çaplı ekonomik kriz ile birlikte Keynesian model sorgulanmaya başlanmıştır. Özellikle 1980'lerden itibaren de İngiltere'de Margaret Thatcher, ABD'de ise Ronald Reagan'ın savunduğu politikalar ile '*serbest ekonomi ve güçlü devlet*' mantığına dayanan, pragmatik bir içeriğe sahip sosyal liberal model çözüm önerisi olarak geliştirilmiştir. Bu model ile bireyin özgürlüklerine zarar vermeden toplumsal refahın artmasına katkı sağlanması amaçlanır. Türkiye ekonomisinde ise 1980'lerden itibaren neoliberal akımın etkisi büyük oranda hissedilmekle birlikte, özellikle 2000'lerden sonra sosyal liberal uygulamaların daha ön plana çıktığı gözlemlenmektedir.

1980'lerden itibaren yaşanmaya başlanan bu yeni süreç küresel politikaların hız kazanmasına yol açmış ve '*küreselleşme*' dünyada üç büyük etki yaratmıştır. İlki dünyada kapitalizmin amaçlarını korumaya ve geliştirmeye; ikincisi gelişen dijital teknoloji aracılığı ile zaman ve mekan kavramlarının daralması sonucunda dünyadaki farklı noktalarda yaşanan olaylara müdahaleye; üçüncüsü de bu iki etki aracılığıyla global düzende '*post-national*'

denilen ulus-ötesi döneme geçilmesine yöneliktir. Bu akım global şuur yaratmış, çıkış kaynağı ABD olmakla birlikte küreselleşmeden en fazla Çin, Hindistan ve Brezilya ekonomisi yararlanmıştır. Türkiye'nin de küreselleşmeden olumlu etkilendiği söylenebilir. Kırgızistan'da da son dönemde oldukça önemli gelişmelerin yaşandığı gözlemlenmektedir. Demokrasiye ve kapitalizme aynı anda girmesi, yönetimini anayasal sisteme dayandırması, bölgede siyasi anlamda en istikrarlı hukuk devleti olma yolunda kararlı şekilde yoluna devam etmesi Kırgızistan'ın Orta Asya'nın İsviçresi olma arzularını doğrular nitelikte ilerleme gösterdiğine işaret etmektedir. Bu durumlar yabancı sermayenin ülkeye girişine hız kazandırması açısından son derece büyük önem taşımaktadır.

Yukarıdaki argümanlardan hareketle Kırgızistan'da yabancı sermayedar olarak Türk girişimcilerinin ekonomik profilini çıkarmak ve bu profil aracılığı ile de küresel politikaların ülkede ne oranda geçerlilik kazanmış olduğunu araştırmak çalışmanın temel amacıdır. Aynı zamanda, Kırgızistan'da faaliyet gösteren girişimcilerin ülkede karşılaştıkları ekonomik sorunların yanı sıra söz konusu bu sorunları etkileme niteliğine sahip sosyo-kültürel ve siyasi sorunlar da incelemeye alınacak boyutları oluşturmaktadır.

2. Kırgızistan'da Faaliyet Gösteren Türk Girişimciler Üzerinde Yapılan Araştırmalar

TC Ticaret Müşavirliği verilerine göre (2013), 1991 bağımsızlık sonrası Türkiye'nin Kırgızistan'da toplam 285 milyon doları aşan yatırımı mevcuttur. Kırgız Cumhuriyeti Adalet Bakanlığı kayıtlarına göre, 2013 yılı itibarıyla Kırgızistan'da 371 tane Türk firması ve Türk sermayesi katılımlı ortak şirket aktif olarak faaliyet göstermektedir. Öte yandan, 2013 yılı itibarıyla Türkiye'de 111 adet Kırgızistan sermayesine sahip şirketin faaliyet gösterdiği görülmektedir. Kırgızistan'daki Türk sermayeli yatırımlar; içecek, pet perform, gıda imalatı (bisküvi, şekerleme, çikolata vb.), mobilya, temizlik maddeleri, çay, un, tuz, şeker, boya, pvc ve plastik boru, yapı malzemeleri üretimi ile alışveriş merkezi işletmeciliği, marketçilik, bankacılık, tekstil üretimi, matbaa, turizm acenteliği, eğitim işletmeciliği, inşaat gibi çok çeşitli alanlarda faaliyet göstermektedirler. Günümüzde Kırgızistan'da Türk girişimciler tarafından kurulmuş firmalarda 5.000'in üstünde Kırgızistan vatandaşına istihdam sağlanmaktadır.

Kırgızistan'da faaliyet gösteren Türk girişimciler üzerinde yapılan araştırmalar genel olarak değerlendirildiğinde aşağıdaki araştırmaları belirtmek gerekir.

Kırgızistan'da Türk girişimciliği konunun farklı boyutlarıyla değişik araştırmacılar tarafından incelenmiştir. Kırgızistan'da Türk girişimcilerin kültürel ve sosyo-ekonomik

özellikleri üzerinde yapılan çalışmalar arasında Turan vd. (2009)'ın çalışması bulunmaktadır. Yapılan çalışmalar daha çok Türk girişimcilerin Kırgızistan'da yatırım yapma nedenleri ve faktörleri üzerinde yoğunlaşarak ağırlıklı olarak doğrudan yabancı yatırımlar çerçevesinde ortaya çıkmışlardır.

Ertürk ve Turan (2004:272-274) Kırgızistan'da faaliyet gösteren 35 Türk işletme üzerinde araştırma yaparak, onların karşılaştıkları sorunları 8 madde üzerinde sınıflandırmış, söz konusu sorunların giderilmesi için işletmelerin devletten ve yerel yönetimden beklentilerini araştırmışlardır.

Anıl ve Doğan (2008: 203-5) Türk Cumhuriyetlerine yapılan Türk yatırımlarının belirleyicilerini araştırmış, Kırgızistan'da pazara ilk giren olma avantajının ve komşu ülke piyasalarına erişim kolaylığının çok önemli faktör olduğunu belirtmiştir. Araştırma sonuçlarına göre diğer önemli faktörler; karın ana ülkeye geri dönüşümü, pazar büyüklüğü, endüstrideki rekabet düzeyi, müşterilerin satın alma gücü, düşük maliyetli girdi temini ve ülkedeki hızlı ekonomik büyüme, önemsiz çıkan faktörler ise, teşvikler, sendikalaşma düzeyi, nitelikli yerel işgücü temini, ülkedeki ekonomik istikrar, kaliteli girdi temini, coğrafi yakınlık ve ülkedeki siyasi istikrarın görülmesi şeklinde elde edilmiştir.

Ayyıldız (2008:232-5) ise, Türk girişimcileri Kırgızistan'a getiren sebepleri araştırdığı çalışmasında, Türk yatırımcıların Kırgızistan'a gelmelerindeki en önemli ilk dört etkenin; pazarda güçlü rakiplerin olmaması, pazarın coğrafi konumunun yani diğer ülke pazarlarına ulaşım avantajının olması, pazarın gelecekte göstereceği büyüme beklentisi, işçilik maliyetlerinin düşük olması olduğunu belirtmektedir. Aynı çalışmada, en az etkili son dört etken ise; Kırgızistan'da sunulan vergi avantajları ve teşvikler, iktisadi, siyasi ve sosyal riskin minimum olması, sağlıklı ve istikrarlı bir döviz kuru politikası bulunması, hukuki ortamın yabancıların çalışması için uygun olması olarak açıklanmaktadır.

Yıldız ve Kökocak (2008:136-8) Kırgızistan'da faaliyet gösteren Türk firmalarının durum analizini yaparak, Kırgızistan'daki Türk yatırımcı ve işletmelerinin genel özelliklerini, karşılaştıkları ortam ve problemler ile ülke ekonomisi hakkındaki düşüncelerini ve geleceğe yönelik görüş ve beklentilerini belirlemeye çalışmıştır. Çalışmanın sonucunda, Kırgızistan'da yabancı sermaye yatırımlarını belirleyen ana faktörler; işsizliği azaltmaya yönelik yeni istihdam olanakları yaratmak, ekonomik kalkınmayı finanse etme, teknoloji ve bilgi transferi elde etme, iktisadi ve siyasi istikrarın sağlanmasına katkı, dış ödemeler dengesinin finansmanında borçlanma dışı finans ihtiyacı, ihracatı artırma olarak elde edilmiştir.

3. Araştırmanın Kapsamı

3.1. Araştırmanın Amacı

Kırgızistan'da faaliyet gösteren Türk girişimcilerin ekonomik profilini çıkarmak ve bu profil aracılığıyla da küresel politikaların ülkede ne oranda geçerlilik kazanmış olduğunu ortaya koymak amaçlanmaktadır.

Bunun yanında Kırgızistan'da faaliyet gösteren Türk girişimcilerin, gerek sosyo-kültürel gerek ise ekonomik ve politik sorunlara yönelik durum analizi ve saptanan sorunların çözümüne yönelik öneriler geliştirmek hedeflenmektedir.

3.2 Araştırmanın Yöntemi

Araştırmanın bu kısmında yapılan çalışmada hangi yöntemlerin kullanıldığı açıklanacaktır.

- **Evren ve örneklem saptaması**, Türkiye Cumhuriyeti Bışkek Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliğinden elde edilen bilgilere göre Kırgızistan'da faaliyet gösteren yaklaşık 371 adet Türk firması bulunmaktadır.²⁵ Bu bağlamda elde edilen bilgiler doğrultusunda çalışmanın evreni 200 firma olarak değerlendirmeye alınmıştır.

Araştırmanın örneklemini, Kırgız Türk İş Adamları Derneği (KİTİAD)'nin veri tabanında yer alan toplam 88 adet Türk firması oluşturmaktadır. Çalışmanın daha sağlıklı ve tutarlı saptamaları olacağı düşüncesiyle KİTİAD'ın veri tabanı çalışmanın örneklemini olarak belirlenmiştir.

- **Veri toplama tekniği**, verileri toplama tekniği olarak gerekli literatür taraması sonucunda ikincil veri kaynaklarından ve anket uygulaması ile de birincil veri kaynaklarından yararlanılmıştır. KİTİAD'ın veri tabanında yer alan 88 firmanın adreslerine gidilerek bire bir anket çalışması yapılması amaçlanmış ancak 88 firma sahiplerinin hepsine gerek Kırgızistan dışında bulunmaları sebebiyle gerek ise farklı sosyo-kültürel sorunlardan dolayı toplam 64 adet anket sonucuna ulaşılabilmektedir.

- **Veri analizi ve değerlendirilmesi**, anket çalışması sonucunda elde edilen verilerin analizinde, girişimcilere ait özellikler ve firmalara ait bilgilerin analizi için yüzde-frekans dağılımları yapılmıştır. Ayrıca, girişimcilerin karşılaştıkları sorunlara ilişkin değişkenlerin analizinde yüzde-frekans ve aritmetik ortalamaları alınmış, parametrik testlerden *t*-testi

---

²⁵ Girişimcilerin ne Türkiye Bışkek Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliğine ne de Kırgız Türk İş Adamları Derneğine kayıtları zorunlu olmadığından Kırgızistan'da açtıkları firmalara ilişkin resmi olarak kesin bir rakam belirtilememektedir.

kullanılmıştır. Araştırmada kullanılan ölçeğin güvenilirlik durumunu belirlemede Cronbach Alpha katsayısı hesaplanmıştır.

3.3 Bulgu Analizi: Girişimciliğin Ekonomik Profili

Çalışmanın bu kısmı ilgili kuramsal çerçeve ile desteklenmiş, önceden belirlenmiş bir yöntem çerçevesinde araştırma sorularına yanıt arama amacıyla birincil kaynak olan anket çalışmasıyla elde edilen verilerin nicel araştırma yöntemleriyle analizi gerçekleştirilmiş, bu aşamadan sonra çıktıların, yani bulguların yorumlanması ve de araştırma raporunun hazırlanması aşamasına geçilmiştir.

3.3.1 Araştırmanın Güvenilirlik ve Geçerlilik Analizi

Çalışmada ölçeklerin güvenilirliğini belirlemede sosyal bilimlerle ilgili araştırmalarda oldukça sık kullanılan Cronbach Alpha katsayısı hesaplanmış ve anketin güvenilirlik katsayısı % 80 çıkmıştır. Söz konusu değer '1'e yakın bir değer olduğundan anketin yüksek derecede güvenilir olduğu söylenebilir. Ankette kullanılan sorular gerek konuyla ilgili literatür ve benzer araştırmaların incelenmesiyle elde edilen bilgiler, gerekse de araştırma sürecindeki gözlem ve deneyimlerden yararlanılarak hazırlanmıştır. Bu yönüyle ankette kullanılan soruların araştırmada hedeflenen sonuçlara ulaşmada geçerli olduğu düşünülmektedir.

3.3.2 Katılımcıların Sosyo-Demografik Özellikleri

Araştırmaya katılanların cinsiyet, yaş, medeni durum, eğitim seviyesi, ülke dilini bilme ve ülkede faaliyet sürelerine ait özelliklerine ilişkin yüzde-frekans dağılımları *Tablo 1*'de yer almaktadır.

Tablo 3.1. Araştırmaya Katılan Girişimcilerle İlgili Tanıtıcı Bilgilere İlişkin Frekans ve Yüzde Dağılımları

Kişisel Bilgiler		Frekans	Yüzde(%)
Cinsiyet	Kadın	0	0.00
	Erkek	64	100.0
Yaş	25-30	11	17.2
	31-36	15	23.4
	37-42	15	23.4
	43-48	14	21.9
	49-54	7	10.9
	55-61	2	3.1
	62 ve yukarısı	0	0.0
Medeni durum	Evli	51	79.7
	Bekar	13	20.3
Eğitim seviyesi	İlkokul	5	8
	Ortaokul	15	23
	Lise	26	41

	Lisans	16	25
	Lisans Üstü	2	3
Bulunulan ülkenin dilini bilme	Evet	46	71.9
	Hayır	1	1.6
	Kısmen	17	26.6
Kırgızistan'da yıl olarak faaliyet süresi	1-5	18	28.1
	6-10	17	26.6
	11-15	21	32.8
	16 ve daha fazla	8	12.5

Tablo 3.1'de görüldüğü üzere ankete katılan girişimcilerin tamamını erkek girişimciler oluşturmaktadır. Kadın girişimcilerin örneklem kapsamında Kırgızistan'da girişimcilik faaliyetlerinde bulunmadığı görülmektedir.

Ankete katılan girişimcilerin *Tablo 3.1*'de yaş durumlarına baktığımızda, genç bir yapıya sahip nüfusun girişimcilik faaliyetlerinde buldukları, 30 ile 50 arası yaş skalasında bulunan girişimcilerin sayısal çoğunluğu oluşturdukları görülmektedir.

Ankete katılan toplam 64 kişiden 51'nin (% 79.7) evli, 13'nün ise (% 20.3) bekar girişimcilerden oluştuğu görülmektedir. Bu durum yerleşik düzen ile girişimcilik arasında pozitif yönde bir korelasyon olduğuna işaret etmektedir.

Aynı zamanda ankete katılan girişimcilerin eğitim skalasına bakıldığında % 64 oranında ortaokul ve lise mezunu oldukları görülmektedir. % 25 oranında girişimcinin ise lisans mezunu olduğu anlaşılmaktadır. Yükseköğretim mezunu girişimciler örneklem 1/4'ünü oluşturmaktadır. Dolayısıyla girişimcilerin çoğunluğunun ortalama bir eğitim seviyesine sahip olduğu sonucuna varılmaktadır.

Ankete katılanlara sorulan bir diğer soru ise, ülkenin dilini biliyor musunuz sorusudur. Bu soruya toplam 64 kişiden 46'sı evet, 1'i hayır ve 17'si kısmen, yani günlük konuşma şeklinde bir değerlendirmede bulunmuşlardır. Görülüyor ki örnekleme oluşturan girişimcilerin büyük çoğunluğu yatırımda buldukları ülkenin dilini bilmektedir. Bu durum girişimcilerin gerek çalışma hayatında gerek ise sosyal hayatta ülkedeki insanlar ile iletişimi sorunsuz gerçekleştirmekte oldukları sonucuna götürülebilir.

Girişimcilerin sosyo-demografilerine ilişkin araştırma sorularının sonuncusu Kırgızistan'da ne kadar yıldır faaliyette bulduklarına yöneliktir. Yanıtların istatistiki sonuçlarına göre katılımcıların % 55'nin 1 ile 10 yıl arası sürelerde ülkede faal durumda oldukları görülmektedir. Yaklaşık % 33'ünün ise daha uzun süredir, 10 ile 15 yıl arası ülkede faaliyet içerisinde oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Dolayısıyla, Kırgızistan'da halen

yatırımları sürdürmekte olan girişimcilerin ülke ile ilişkilerinin ortalama en az 5 yıla, en fazla 15 yıla dayanmakta olduğu anlaşılmaktadır. Aslında bu süreler, girişimciliğin istikrarlı bir yatırıma dönüşmesi açısından ortalama sürelerdir.

3.3.3 Firmalara Ait Yapısal Özellikler

Tablo 3.2'ye bakıldığında girişimcilere firma ile ilgili, "Kırgızistan'da yatırım yapmadan önce fizibilite (piyasa) araştırması yaptınız mı?" sorusuna toplam 63 kişinin yanıt verdiği ve bu 63 kişiden de 32'sinin yatırım yapmadan önce Kırgızistan'da fizibilite çalışmaları yaptığını, 9'unun yapmadığını, 22'sinin ise kısmen yaptığını görmekteyiz.

Tablo 3.2: Araştırmaya Katılan Girişimcilerle İlgili Tanıtıcı Bilgilere İlişkin Frekans ve Yüzde Dağılımları

Firmaya Ait Bilgiler	Frekans	Yüzde(%)	
Kırgızistan'da yatırım yapmadan önce fizibilite(piyasa) araştırması yaptınız mı?	Evet	32	50.0
	Hayır	9	14.1
	Kısmen	22	34.4
Firmanız için Uygun Seçeneği İşaretleyiniz?	İhracat yapıyorum	6	9.4
	İthalat yapıyorum	23	35.9
	Hem ihracat hem ithalat yapıyorum	15	23.4
	Ne ithalat ne de ithalat yapıyorum	20	31.2
Firmanızda Çalışan Sayısı?	1-10	21	32.8
	11-50	31	48.4
	51-200	12	18.8
	201 ve Üzeri		
Kırgızistan'da yapmış olduğunuz yatırımın kaynağı nedir?	Özel sermaye	57	89.1
	Elden(akraba ve arkadaşlardan)	4	6.2
	Banka kredisi	2	3.1
	Diğer	1	1.6
Firmanızın sahiplik durumu nedir?	Bireysel Mülkiyet	24	37.5
	Aile Şirketi	9	14.1
	Tek Ortaklı	5	7.8
	İki Ortaklı	15	23.4
	ikiden Fazla ortak	8	12.5
Eğer firma ortaklarınız varsa milletini belirtiniz?	Türk	19	29.7
	Kırgız	9	14.1
	Diğer	2	3.1
Kırgızistan'daki işletmeniz dışında daha önce başka bir ülkede firma kurdunuz mu?	Evet	25	42
	Hayır	35	58
Eğer başka ülkede firmanız varsa durumu nedir?	Devam ediyor	10	15.6
	Tasfiye edildi	9	14.1
	Devredildi	6	9.4
Firmaya hammadde ve ürünleri nereden sağlıyorsunuz?	Türkiye	33	51.6
	Kırgızistan	27	42.2
	Rusya	2	3.1
	Çin	2	3.1

Firma ile ilgili bir diğer soru ise, firmaların ithalat – ihracat yapıp yapmadıklarına ilişkindir. Tablo 3.2'de görüldüğü üzere toplam 64 firmadan 23'ü ithalat yapıyorum, 20'si ne ithalat ne ihracat yapıyorum, 15'i hem ithalat hem ihracat yapıyorum, 6'sı ise sadece ihracat

yapıyorum şeklinde yanıt vermişlerdir. Bu durum Kırgızistan'da bulunan Türk girişimcilerin ihracattan daha çok ithalat yaptıklarını ortaya koymaktadır. Aynı zamanda girişimcilerin yaklaşık 1/6'sının da hem ihracat hem de ithalatta buldukları, yaklaşık 1/5'nin ise ne ihracat ne de ithalatta buldukları anlaşılmaktadır. Kırgızistan'ın Türkiye ile yaptığı gerek ithalat gerek ise ihracatın genel durumuna bakıldığında, ilk on ülke bazında 2011 yılında Türkiye'nin ithalatta 9. sırada ihracatta ise 6. sırada ise, 2013 yılında ihracatta aynı sırada, oysa ithalatta 7.sıraya ilerlediğini görmek mümkündür.²⁶

Firmalara yönelik diğer bir soru ise, "Firmada çalışan sayısı" ile ilgilidir. Tabloya yansıyan girişimcilerin verdikleri değerlendirmelere bakıldığında toplam 64 firmanın 21'inde 1-10 arası kişi, 31'inde 11-50 arası kişi, 12'sinde ise 51-200 arasında kişi çalışmaktadır. Bu durum Kırgızistan'da faaliyet gösteren firmaların çoğunluğunun daha çok küçük işletme özelliği taşıdığına işaret etmektedir.

Girişimcilerin firma ile ilgili değerlendirdikleri bir diğer soru ise, "Kırgızistan'da açılan firmanın kaynağı nedir" sorusudur. Toplam 64 girişimciden 57'si firmanın özel sermaye ile kurulduğunu ifade etmişlerdir. En az ise banka kredisi ile yatırımlar söz konusudur. Kırgızistan'da bankacılık sisteminin hala tam olarak fonksiyonel bir yapıya sahip olmamasının bu duruma yol açmış olduğu düşünülmektedir.

Firmayla ilgili bir başka soru ise, "Firmanızın sahiplik durumu nedir" sorusudur. Bu soruya karşı girişimcilerin % 35'i firmalarının daha çok müstakil/şahsi olduğunu, % 23'ü ise iki ortaklı bir yapıya sahip olduğunu ifade etmektedirler.

Bir başka soru ise eğer ortaklarınız var ise milletini belirtiniz sorusudur. Bu soruya girişimcilerin verdiği yanıtlara bakıldığında, firmaların % 30'unun Türk ortaklı, % 14'ünün ise Kırgız ortaklı olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 3.2'deki bir başka soru ise, girişimcilerin daha önce başka bir ülkede firma kurup kurmadıklarına ilişkindir. Bu soruya karşılık girişimcilerin 25'i "evet" 35'i ise, "hayır" yanıtını vermişlerdir. Ayrıca Kırgızistan dışındaki firmalarının % 10'unun devam ettiği, 9'unun tasfiye edildiği ve 6'sının da devredildiği yönünde bilgiye ulaşılmıştır.

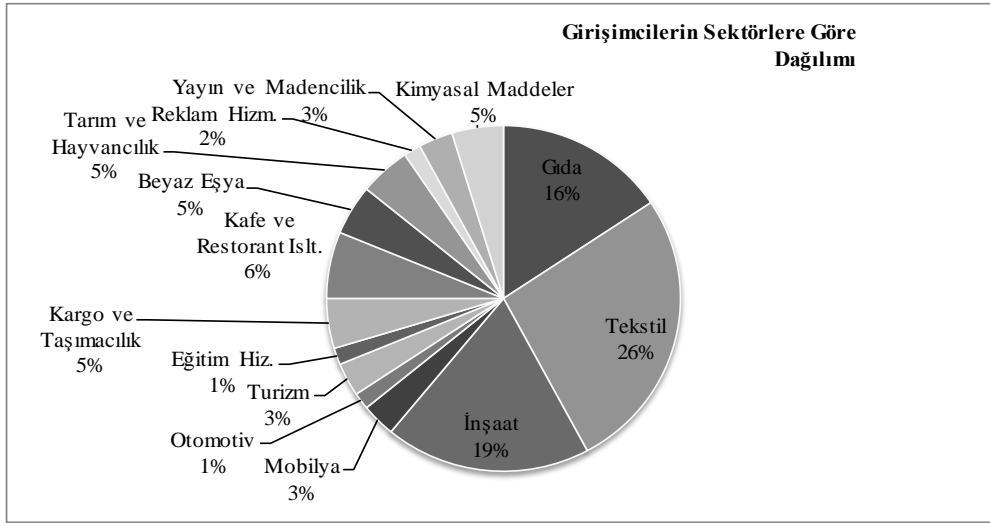
Girişimcilere firmalarına yönelik sorulan sorulardan bir diğeri ise, firmalarına hammadde ve ürünleri nereden sağladıklarına ilişkindir. Tablo 3.2'de görüldüğü üzere ürünlerin daha çok (% 52 oranında) öncelikle Türkiye'den ithal edildikleri görülmektedir. %

---

²⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz., Ek'te Tablo Ek1'de Kırgızistan'ın ithalat ve ihracatta öne çıkan ilk on ülke sıralaması

42 oranında da hammadde ve ürünler Kırgızistan'dan temin edilmektedir. % 3 gibi düşük oranda da firmalar Rusya ve Çin'den ithalatta bulunmaktadır.

Grafik 3.1. Girişimcilerin Sektörlere Göre Dağılımı

Araştırmada girişimcilere sorulan bir diğer soru ise hangi sektörde faaliyet gösterdiklerine yöneliktir. Grafikte görüldüğü üzere Kırgızistan'da bulunan Türk girişimcilerinin daha çok tekstil, inşaat ve gıda sektörlerinde aktif faaliyetleri söz konusudur.

Kırgızistan'ın 2013 yılı bazında diğer ülkelerden ithal ettiği ürünler dikkate alındığında ilk sıraları petrol ürünlerinin kapsadığı daha sonrasında sırayla tekstil, ilaç, gıda ve inşaat ürünlerinin geldiği görülmektedir. Bu toplam veriler araştırma sonuçları ile karşılaştırıldığında, Kırgızistan'da ithalat yapan Türk girişimcilerin, Kırgızistan'a ithal edilen petrol ürünleri dışında gerek inşaat sektöründe gerek tekstil sektöründe gerek ise gıda ürünlerinin *ikamesinde aktif rol aldıkları şeklinde bir sonuca varılabilmektedir.*

3.3.4 Girişimcilerin Kırgızistan'da Karşılaştıkları Sosyo-Kültürel Ve Ekonomi-Politik Sorunlara İlişkin Görüşleri

*Tablo 3.3'*de yer alan veriler Türk girişimcilerin Kırgızistan'da karşılaştıkları sosyo-kültürel ve ekonomi- politik sorunlara ilişkin değerlendirmeleri içermektedir.

Likert ölçeğiyle (*Kesinlikle katılıyorum(5), katılıyorum(4), kararsızım(3), katılmıyorum(2) ve hiç katılmıyorum(1)*) yanıt alınan soruların genel değerlendirmeleri *Tablo 3'*de verilen ortalamalara göre yapılmıştır. Burada kararsız seçeneği olan "3" ortalamasına göre anlamlı farklılıklar tek örneklem *t*-testi ile araştırılmıştır. *Tablo 3.3'*de bulunan sonuçların 0.05'ten küçük önem seviyesinde farkın anlamlı olduğu düşünülmüştür. Tüm okumalar, bu önem seviyesi temel alınarak ve değişkenlere verilen değerlendirmelerin ortalamaları üzerinden yapılmıştır.

Tablo 3.3. Sosyo-kültürel ve Ekonomi-politik Soruların Tanımlayıcı İstatistikleri ve Kararsız Seçeneği (3)'e Göre Farklılıkları

№	Sorular	N	Ort.	Std. Sapma	Önem Seviyesi
1	Kırgızistan'da girişimcilik itibar görmektedir.	64	3.50	.959	.000
2	Kırgızistan'da yetişmiş, kaliteli insan gücüne rahatça ulaşılmaktadır.	63	2.57	1.011	.001
3	Kırgızistan yabancı girişimciler için çok önemli bir potansiyele sahiptir.	62	3.60	.931	.000
4	Kırgızistan'da girişimcilik bakımından can ve mal güvenliği yeterli seviyededir.	63	2.60	.814	.000
5	Kırgızistan'da girişimcilik bakımından yeterli seviyede ekonomik istikrar vardır.	63	2.60	.752	.000
6	Kırgızistan'da sosyo-ekonomik kültürel yapı yabancı girişimcileri desteklemektedir.	63	3.11	.986	.374
7	Kırgızistan'da firma kurarken gerekli belgelerin (Lisans, çalışma belgesi, vize vs.) temin edilmesinde zorlayıcı nitelikte bürokratik engeller söz konusudur.	64	3.59	1.065	.000
8	Kırgızistan'da girişimcilikle ilgili vergi usulleri kanunu iş yapmayı teşvik edecek şekilde hazırlanmıştır.	64	2.70	.770	.003
9	Kırgızistan'da hukuk sistemi girişimciliği teşvik eder niteliktedir.	64	2.59	.849	.000
0	Kırgızistan'da geleceğe yönelik yatırım planları düşünüyorum.	64	3.42	.832	.000

Tablo 3.3'de girişimcilerin karşılaştıkları sorunlara ilişkin toplam 10 sorudan sadece 6. soruda anlamlı bir farklılık elde edilmemiştir. "Kırgızistan'da sosyo-ekonomik kültürel yapı yabancı girişimcileri desteklemektedir" sorusunda katılımcıların kararsız kaldıkları görülmektedir.

Diğer elde edilen ortalamalara bakıldığında, girişimcilerin 1, 3 ve 10. sorulara pozitif yönlü bir değerlendirmede buldukları görülmektedir. Buna göre Kırgızistan'da faaliyette bulunan Türk girişimciler, söz konusu ülkede girişimciliğin itibar gördüğünü, ülkenin yabancı girişimciler için çok önemli bir potansiyele sahip olduğunu ve Kırgızistan'da geleceğe yönelik yatırım planları düşündüklerini ifade etmişlerdir.

Tablo 3.3'de 2, 4, 5, 7, 8 ve 9. maddelere bakıldığında ise girişimcilerin negatif yönlü bir değerlendirmede buldukları görülmektedir. Buna göre Kırgızistan'da faaliyet gösteren Türk girişimciler, ülkede yetişmiş, kaliteli insan gücüne rahatça ulaşamadıklarını, ülkede girişimcilik bakımından can ve mal güvenliğinin yeterli seviyede olmadığını, ülkede ekonomik istikrarın bulunmadığını, ülkede firma kurarken gerekli belgelerin temin

edilmesinde bürokratik engellerin söz konusu olduğunu ve hukuk sisteminin de girişimciliği teşvik etmediğini ifade etmişlerdir.

Bu bağlamda Tablo 3.3’de elde edilen değerlendirmelerden hareket edildiğinde ülkede girişimcilik ortamının sosyo-kültürel açıdan desteklenmekte olduğu sonucuna varılmaktadır. Bu duruma ilişkin olarak, ülkenin sosyo-kültürel yapısının yabancı girişimciliği desteklemesinin temelinde ülkenin kozmopolit, dolayısıyla çoklu kültürel bir ortama sahip olması gösterilebilir, ve bu yapı söz konusu ortamın yaratılmasında temel etken olarak okunabilir.

Öte yandan ise girişimcilerin ülkenin ekonomi-politik alt yapısının girişimcilik ortamını desteklemediği görüşünde oldukları sonucu ile karşılaşmıştır. Yabancı yatırımcıyı ülkeye çekecek alt yapı eksikliği Kırgızistan’ın en önemli sorunlarının başında gelmektedir. Salt Türk girişimciler için değil, diğer yabancı girişimciler için de bu durum, ülkede daha fazla yatırım yapma düşüncesinin ve yaratacakları ticaret hacminin önündeki en büyük engel olarak görülmektedir.

4. SONUÇ

Dünya tarihinde değişim ve gelişim süreklilik taşır. Bunun en iyi göstergelerinden birisi ‘küreselleşme’ olgusudur. Küreselleşme ile birlikte gelişmekte olan ülkeler piyasa bağlamında bir avantaj sağlamışlardır. Gerek ticaretin artması ve bu artışın kazanca dönüşmesi gerek ise bu değişimle birlikte yabancı sermayenin az gelişmiş ülkeler açısından hem düzenli bir kaynak dağılımı hem de tam istihdam sağlaması ülkelerin üretim merkezine dönüşmesinde büyük bir ivme kazandırmıştır.

Öyle ki bu durumların gerçekleşmesini sağlayan ve ülkelerin kalkınmasında lokomotif görevi üstlenen ise girişimci ruha sahip olan kişilerdir. Hiç tartışmasız, girişimcilik serbest rekabet ya da serbest pazar ekonomisinin sine qua non unsurlarından birisidir (Tekin, 2004: 53).

Girişimcilik ortamı gerek ülkenin kendi girişimcileri gerek yabancı girişimciler tarafından olsun, ülke ekonomik sistemi içerisinde buluşa yönelerek ekonominin büyümesinde ve ülkenin gelişmesinde büyük rol oynar. Bugüne kadarki araştırma bulgularına göre gelişmiş ülkelerin ekonomisi ile girişimcilik arasında pozitif yönde güçlü bir korelasyon olduğu görülmektedir (Arıkan, 2004: 61). Bu niteliklerinden ötürü Schumpeter girişimciliği, ülkeler açısından “değişimin dinamiği” olarak açıklamaktadır (Top, 2006: 53).

Bu bağlamda gelişmiş ya da gelişmekte olan her ülkede olduğu gibi Sovyet sonrası Orta Asya ülkeleri geçiş ekonomileri için de gerek yerli gerekse yabancı girişimcilik ülke ekonomisinin gelişimi ve kalkınmasında başat rol oynamaktadır.

Bu doğrultuda SSCB sonrası liberal ekonomiye geçen Kırgızistan için de önemi tartışılmaz yabancı girişimcilik olgusu paralelinde Kırgızistan'da bulunan Türk girişimciler üzerinden hareket eden bu araştırmada konuya ilişkin elde edilen bulgular şu şekilde sıralanmaktadır;

✓ Ankete katılan toplam 64 Türk girişimcinin tamamını erkek girişimciler oluşturmaktadır. Girişimciler daha çok 30-50 yaş aralığında yoğunlaşmıştır, bu durumun Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) tarafından belirlenen girişimci yaş skalasına göre '*genç kuşak*' girişimci niteliğine işaret ettiği söylenebilir.

✓ Girişimcilerin % 79.7'sinin evli olduğu anlaşılmaktadır. Aynı zamanda ülkede faaliyet sürelerine bakıldığında da Türk girişimcilerin yaklaşık % 60'ının ortalama 6 ile 15 yıldır Kırgızistan'da yatırımlarına devam etmekte oldukları görülmektedir. Bu oranlar, yerleşik düzen ile girişimcilik arasında *pozitif yönde bir korelasyon* ilişkisi bulunduğu şeklinde okunabilir. Ve ayrıca girişimciliğin istikrarlı bir yatırıma dönüşmesi açısından da anlamlı bir sonuç olarak görülebilir.

✓ Girişimcilerin firmalarının yapısal özelliklerine ilişkin sorulara verdiklere yanıtlar incelendiğinde de, Türk girişimcilerin daha çok ithalat yaptıkları görülmektedir. Sovyetler Birliğinin dağılımının ardından yirmi yıldan fazla süre geçmiş olmasına karşın Kırgızistan endüstriyel gelişimini tamamlayamadığı ve dolayısıyla üretime yönelik bir potansiyel yaratamadığı için dışarıya bağımlı bir ekonomik sisteme sahiptir. Kırgızistan'ın 2013 yılında gerçekleştirdiği ithal ürünlerin başında petrol gelmektedir. Bunun dışında ülkenin başta tekstil olmak üzere, ilaç, gıda ve inşaat sektöründe dışa bağımlılığı devam etmektedir.

✓ Ankete katılan girişimcilerin % 9.4'ünden ise ihracat yaptıklarına dair yanıt alınmıştır. Kırgızistan'ın 2013 yılında yaptığı ihracatında ilk sıraları değerli metaller(altın) ve organik olmayan kimyasal maddeler almıştır. İlgili ürünleri daha çok Avrupa ülkeleri ile Rusya ve Kazakistan'a ihraç ederken, Türkiye sıralamada ilk 10 ülke arasında 6.sıradadır. (Bkz., Tablo Ek1)

✓ Çalışan sayısının durumu açısından firmalara bakıldığında, % 48.4 oranında 11-50 aralığında kişi çalıştığı görülmektedir. Bu sayı aralığı Kırgızistan'da Türklere ait daha çok küçük işletmelerin faaliyette bulunduğuna işaret etmektedir.

✓ Girişimcilere, firmalarının yatırım kaynağı sorulduğunda % 89.1'inden özel sermaye yanıtı alınmıştır. Özel sermayeye dönük yatırımın bu denli yüksek çıkması Kırgızistan'da girişimcilerin herhangi bir teşvikten yararlanmadığı, özellikle de ülkede banka sisteminin yatırımcılara teşvik yaratacak ölçüde gelişmediğinin bir göstergesi şeklinde okunabilir.

✓ Girişimcilere hammadde ve ürünleri nereden sağlıyorsunuz sorusuna verdikleri yanıtlar incelendiğinde, % 51.6 gibi bir çoğunluğun Türkiye'den, % 42.2 gibi yine ortalama bir oranın da Kırgızistan'dan, yani ülkenin kendi iç pazarından hammadde ve ürünleri ikame ettikleri sonucuna ulaşılmıştır. Bu oranlar, girişimcilerin öncelikle '*ithalat yapıyorum*' ile kısmen de '*ne ithalat ne de ihracat yapıyorum*' değişkenlerine verdikleri yanıtları destekler niteliktedir.

✓ Türk girişimcilerin sektörlere göre dağılımına bakıldığında ise, % 26 ile ilk sırayı tekstil, % 19 ile ikinci sırayı inşaat ve % 16 ile üçüncü sırayı da gıda sektörünün aldığı görülmektedir. Bu rakamlar üzerine Kırgızistan'da Türk girişimcilerin öncelikli olarak tekstil, inşaat ve gıda sektörlerinde piyasada aktif oldukları şeklinde bir yoruma rahatlıkla gidilebilir. Türkiye İhracatçılar Meclisi (TİM) tarafından açıklanan verilere göre de Türkiye'nin dünya pazarına 2011 yılında tekstil ve hammadde ihracatı 2010 yılına kıyasla % 22'lik bir artış göstermiştir.(Şenel, 2012:4) Türkiye'nin inşaat sektöründeki durumuna bakıldığında da gerek iç pazarda gerek ise çevre coğrafyalarda yer alan ve dünya ortalamasının üzerinde hızla büyüyen bir sektör halinde ilerledikleri saptanmaktadır (TOBB Raporu, 2011:2). Dünya inşaat sektörü büyüme eğilimi ele alındığında ise % 7.2 Doğu Avrupa, % 1.4 Batı Avrupa, % 6.1 Güney Amerika, % 6.0 Kuzey Amerika, % 2.9 Asya Pasifik oranlarının yanında % 8.5'lik oran ile Türkiye'nin ilk sırada en çok büyüme beklentisi içinde bulunduğu açıklıkla görülmektedir (TOBB Raporu, 2011:11). Dolayısıyla bu oranlar Türk girişimcilerin bu sektörde daha aktif olduğunun açık göstergesi niteliğini taşır. Aynı zamanda gerek tekstil gerek ise inşaat sektöründe bölgede Türkiye'nin pazar payının gittikçe yükseleceğinin de işareti olarak görülebilir.

✓ Girişimcilerin sosyo-kültürel değişkenlere verdikleri yanıtlar dikkate alındığında, söz konusu ülkede girişimciliğin itibar gördüğü, ülkenin yabancı girişimciler için çok önemli bir potansiyele sahip olduğu, bir başka ifadeyle de ülkede girişimcilik ortamının sosyo-kültürel açıdan desteklenmekte bulunulduğu sonuçları ile karşılaşılmıştır. Ülkenin sosyo-kültüründe kritik rol oynayan çoketniklikli yapısı 'yabancı' olgusuna ilişkin algıyı doğrudan olumlu bir şekilde etkilediği için 'yabancı girişimci' için de farklı sonuçlara yol açmamaktadır. Bu anlamda Kırgızistan için büyük bir oranda Orta Asya'nın girişimciliğe en açık ülkesidir denebilir. Öyle ki, girişimciliğin desteklenmesinde ülkenin kozmopolit, daha doğrusu çokkültürlü sosyal yapısının yabancı girişimcilere karşı olumlu bir tavrın gelişimine yol açtığı gözlemlenmektedir.

✓ Ekonomi-politik sorunlara ilişkin yöneltilen önermelerde ise, girişimcilerin ülkenin ekonomi-politik alt yapısının girişimcilik ortamını desteklemediği görüşünde oldukları ortak

ifadesine ulaşılmıştır. Bu durumlar elbette salt Türk girişimciler için değil, aynı zamanda diğer yabancı girişimciler için de yatırım yapma düşüncesinin önündeki en büyük engeli oluşturmaktadır. Bunun yanı sıra, bu ortamın ülkede faaliyet gösteren girişimcilerin yatırım planlarında ve ticaret hacimlerinde de hiç kuşkusuz negatif yönde değişime yol açabileceklerini vurgulamak gerekir.

Genel olarak, Kırgızistan'da girişimcilik faaliyetinde bulunan Türk yatırımcılarının çoğunluğunun en az beş/altı yıl en fazla ortalama on beş yıldır ülkede yaşamakta oldukları, dolayısıyla daha çok yerleşik bir düzene sahip buldukları, bu durumun da istikrarı sağlayan en güçlü sosyo-kültürel etkenlerden biri olarak görülmesi gerektiği ifade edilebilir. Bu süreçte gerek ülkenin dilini öğrenmiş olmaları ve bu şekilde de gerekse irtibatla bulunacakları bir sosyal çevre edinmiş olma olasılıkları üzerinden ülkenin beklentilerini daha hızlı algılama fırsatına sahip olabilecekleri öngörülebilir.

Bunun yanı sıra Kırgızistan'da yatırım yapan Türk girişimcilerin, istatistiki veriler ışığında Türkiye'nin hem iç pazarda hem de küresel pazarda yükselişe geçtiği sektörlerde faaliyette bulunduğu sonucuna varılmaktadır. Bu sektörler araştırma verilerinde de karşımıza çıktığı gibi öncelikli olarak tekstil ve inşaat, ardından da gıda sektörüdür.

Kırgızistan'da Türk girişimcilerin firma büyüklükleri açısından ise daha çok küçük ölçekli işletmelere sahip oldukları görülmektedir. Ortalama olarak Türkiye'deki piyasa yapılanmasına koşutluk gösteren bir durumdur bu. Hatta bu yıl KOSGEB (Küçük ve Orta İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı) KOBİ ve girişimciliği desteklemek adına başta *inovasyon*, *işbirliği/güçbirliği*, *ihracat* gibi alanlarda başarı ödülleri dağıtmayı planlamış bulunmaktadır.²⁷

Genel tabloya bakıldığında girişimcilerin ihracattan daha çok ithalat ile uğraştıkları ve ithal ettikleri ürünlerin de büyük çoğunluğunu Türkiye'den, kalan kısmını da Kırgızistan'dan sağladıkları fark edilmektedir. Bunun nedenini ülkenin üretim sanayinin henüz daha gelişmemiş olmasına bağlamak mümkündür, ülkede üretim sektöründen daha çok hizmet sektöründe, kısmen de finans sektöründe ilerleme kaydedildiği gözlemlenmektedir.

---

²⁷ KOBİ'lerin rekabet güçlerini geliştirmeye ve girişimcilik kültürünü yaygınlaştırmaya yönelik nitelikli hizmet amacını taşıyarak, KOBİ'lerin ekonomik ve sosyal kalkınmadaki paylarını artırmak misyonu ile KOBİ'lere ve Girişimcilere hizmet ve desteklerini sunan KOSGEB (Küçük ve Orta İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı) her yıl düzenleyeceği 'KOBİ ve Girişimcilik Ödülleri' uygulamasını 2012'de başlatma kararı almıştır.

Son söz olarak denilebilir ki, Kırgızistan'da yabancı yatırımı desteklemesi açısından kayda değer öneme sahip sosyo-kültürel bir alt yapı ile karşılaşmıştır. Ancak bu duruma koşul olarak ekonomi-politik alt yapının da destekleyici olma özelliği aranmış, ancak tam tersi söz konusu boyutun girişimciliği destekleme yönünden sorunlu olduğu sonucuna ulaşılmıştır, oysa ki bu boyutun yabancı yatırımı teşviki açısından önemi tartışılmazdır. Tespit edilen bu sorundan yola çıkılarak, Kırgızistan'ın yabancı girişimciyi daha fazla destekleyip ülke ekonomisini daha iyileştirici kalkınmacı ekonomik gelişimi sağlayabilmesi adına tedbir alması gereken önlemlerin başında yasal düzenlemeler açısından hukuk sisteminde hızlı bir şekilde reforma gidilmesi gerekmektedir. Bunun yanı sıra ülkenin bürokratik işlemlerini daha pratik boyuta taşınması, uzun zaman alan prosedürleri olabildiğince kısaltması, dolayısıyla lisans, çalışma belgesi, vize vs. işlemlere dünyanın izlemekte olduğu pratik usulleri taşıyabilmesi büyük önem taşımaktadır. Aynı zamanda ekonomik sistemin erdemli döngüye dönüşebilmesi için vergi kanunlarının yatırımı teşvik edici şekilde hazırlanmasına gereken titizliğin gösterilmesi de tartışmasız bu konuda alınması gereken en acil tedbirlerin başında gelmektedir. Ülkede dünya standartlarında bankacılık portföyüne ve işlem hacmine ulaşabilmenin de girişimciliği destekleyecek tedbirlerin bir o kadar baş sıralarında yer aldığını teslim etmek gerekmektedir.

Belirtilen tüm bu öneriler, girişimcilik açısından stratejik fikirlerin pazarlama ve uygulamalarının geliştirilmesinde izlenmesi gereken sistematik yolların yatırım değer zincirindeki yeniliği (inovasyon) tanımlayabilmekten geçtiğini ortaya koymaya yöneliktir.

KAYNAKÇA

- Arıkan, S. (2004), *Girişimcilik: Temel Kavramlar ve Bazı Güncel Konular*, Ankara: Siyasal Kitabevi Yayınları
- Anıl İ. ve Doğan B. (2008), *Türk Cumhuriyetlerine Yapılan Türk Yatırımlarının Belirleyicileri ve Uluslar Arası Doğan Firmalar Olgusu*, KTMÜ, İşletme Bölümü 2. Uluslararası Girişimcilik Kongresi, 07-10 Mayıs 2008, Bişkek, Kongre Kitabı, ss.196-206
- Ayyıldız Y. (2008) *Türk Girişimcileri Kırgızistan'a Getiren Sebepler; Ampirik Bir Çalışmanın Bulguları, Anket Sonuçları*, KTMÜ, İşletme Bölümü 2. Uluslararası Girişimcilik Kongresi, 07-10 Mayıs 2008, Bişkek, Kongre Kitabı, ss.257-265
- Aziz, A.(2008). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri ve Teknikleri*, Ankara: Nobel Yayınları
- Balcı A.(2005). *Sosyal Bilimlerde Araştırma: Yöntem, Teknik ve İlkeler*, Ankara: Pagem Yayınları
- Başar, M. (2004), *Girişimcilik*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Web-Ofset Yayınları
- Bozkurt, Ü.(1985). *Ekonomilerde Yabancı Sermayenin Yeri ve Önemi*, İstanbul: Yased Yayınları
- Erdoğan, İ. (1998). *Araştırma Dizaynı ve İstatistik Yöntemleri*, Ankara: Emel Matbaası
- Ertürk M. ve Turan M. (2004), *Kırgızistan'da Faaliyet Gösteren Türk Yatırımcıların Karşılaştıkları Sorunlara Yönelik Bir Araştırma*, Ülkümüz Türk Dünyası CelalAbad İşletme Fakültesi Dergisi, Yıl:1, Sayı:2 Aralık ss.260-267
- Gerber M.E. (1995), *Girişimcilik Tutkusu*, İstanbul: Sistem Yayıncılık Kitabevi Yayınları
- Kaptan, S. (1995). *Bilimsel Araştırma ve İstatistik Teknikleri*, Ankara: Tekışık Web Ofset Yayınları
- Karasar, N. (2004). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*, Ankara: Nobel Yayınları
- Şenel B.(2012). *Tekstil Sektörü İhracat Değerlendirme Raporu*, İstanbul: Türkiye İhracatçılar Meclisi Yayınları
- Tekin, M. (1999), *Girişimcilik: Kendi İşini Kurma İşletme*, Konya: Damla Ofset Yayınları

- Tekin, M. (2004), *Girişimcilik ve Küçük İşletme Yöneticiliği*, Konya: Selçuk Üniv. İ.İ.B.F Yayınları
- TOBB Raporu.(2011). *İnşaat Malzemelerinin Sektör Görünüm Raporu*, Ankara: TOBB
- Top, S. (2006), *Girişimcilik: Keşif Süreci*, İstanbul: Beta Basım Yayınları
- Turan M., Nazhimudinova S., and Kara A., (2009), A Comparative Study of Entrepreneurial Attitudes and Attributes of Turkish and Kyrgyz Enterprises, 'Entrepreneurship and its Economic Significance, Behavior and Effects' book, Nova Publishers, pp. 21-39
- Ural, A. ve İbrahim K. (2005). *Bilimsel Araştırma Süreci ve SPSS İle Veri Analizi*, Ankara: Detay Yayıncılık
- Yıldız S. ve Kökocak A.K. (2008), Kırgızistan'da Faaliyet Gösteren Türk Firmalarının Durum Analizi ve Yabancı Sermaye Olgusu, KTMÜ, İşletme Bölümü 2. Uluslararası Girişimcilik Kongresi, 07-10 Mayıs 2008, Bişkek, Kongre Kitabı, ss.135-144
- Yıldırım, A. ve Şimşek H. (2005). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Ankara: Seçkin Yayınları
- www.stat.kg (20.02.2012)
- www.tuik.gov.tr (20.02.2012)

EKLER

Tablo Ek1: Kırgızistan'ın ilk on ülke ile ithalat ve ihracat sıralaması

İTHALATTA İLK 10 ÜLKE				İHRACATTA İLK 10 ÜLKE			
№	Ülke	2012 (Bin Dolar)	2013 (Bin Dolar)	№	Ülke	2012 (Bin Dolar)	2013 (Bin Dolar)
1	RUSYA	1.816.577,6	2.040.256,8	1	İSVİÇRE	547.899,9	513.166,0
2	ÇİN HALK CUMHURİYETİ	1.214.908,2	1.452.759,4	2	KAZAKİSTAN	394.706,4	395.606,7
3	KAZAKİSTAN	698.624,5	569.904,4	3	BİRLEŞİK ARAP EMİRLİKLERİ	16.110,7	221.997,0
4	JAPONYA	216.083,0	244.966,2	4	ÖZBEKİSTAN	190.127,7	163.523,2
5	ALMANYA	197.803,9	232.888,5	5	RUSYA	219.085,6	153.521,5
6	ABD	251.451,8	222.877,4	6	TÜRKİYE	50.178,1	85.831,0
7	TÜRKİYE	175.617,1	211.142,5	7	TACİKİSTAN	39.677,5	51.678,3
8	UKRAYNA	141.174,8	158.075,6	8	ÇİN HALK CUMHURİYETİ	61.374,0	35.852,5
9	BEYAZ RUSYA	151.766,9	116.663,1	9	BELÇİKA	12.807,0	18.232,0
10	KORE	86.161,3	104.634,2	10	HOLLANDA	3.801,1	13.308,1